

Socio-Cultural Analysis of Urban Photography Based on Auditory Perception

Mohammad Hasanpur¹

Received: Dec. 29, 2020; Accepted: Jun. 20, 2021

ABSTRACT

Auditory perception is one of the most important human senses, which is intertwined with the feeling of one's presence in lived life. The analytical properties of sound not only are present in sound physics but also extend to its virtual metaphors. Photographs as a historical document as well as a place of consensus on visual perception and other human senses can provide auditory indexes and virtual symbolic representations of sound in their context. Therefore, in the present paper, the socio-cultural history of senses is used as a method of researching auditory perception in the context of photographs in order to interpret and analyze the implicit layers of sound. The importance of the work is reflected in the fact that urban photographs are considered as documents that can "sensory record" human subjects in urban communities, hence; the beholder-interpreter can use the power of hearing as one of the five senses in understanding the photo within the process of perception and interpretation. Here the question is, how can the auditory perception in a photograph analysis, which has a necessary relationship with visual perception, provide historical information about its text? We hypothesize those urban photographs since they record people's daily lives and information except their visual form and structure, as implicit data that can be analyzed and understood through an auditory-historical understanding of the photographic document. The result shows that the auditory perception when interferes with visual power in photographic documents, creates a wealth of conscious cultural information such as nostalgia, memories, and recollections in its particular beholder. In addition, by tracking auditory indexes as recorded on photographs, the historical, social, and human contexts as well as quality of life and daily life interactions of a demographic category can be studied.

Keywords: auditory perception in photography, social history of sound, sensory photographic recording, social photography, urban photography

---

1. Assistant Professor of Art Research, Department of Handicrafts, Faculty of Art, University of Sistan and Baluchistan, Zāhedān, Iran

✉ hasanpur@arts.usb.ac.ir

INTRODUCTION

Sound, along with other senses, provides an important part of daily life experiences as Elizabeth Foyster says, "Our senses and our hearing, are always a part of our private lives, our thoughts, feelings and memories". In other words, they are vital parts of our daily life (cited by Hindi, 2013, x). Thus, a study on auditory perceptions, in the history of a social population, and people's daily lives will be of utmost importance in understanding how they experience their world.

The photograph, on the other hand, is a rich source available to researchers of the social history of senses. Especially when the issues of vernacular photographs and types of urban photographs targeting people's living space are raised in a historical context of senses, their cultural and social characteristics are perceived through a sensory recording. Interestingly, photographs are efficient not only at their visual level rather they are also considered in other ways for expressing historicity. As such it can be concluded that photographs do not merely visual histories but they are also indicative of oral histories related to sound, gesture, and relationships (Edwards, 2005, 27).

PURPOSE

The current paper intends to deal with and analyze the implicit layers of sound in photographs. Since urban photographs are considered as documents with the ability to "sensory record" human subjects in urban communities, the power of hearing can be used as one of the human senses in understanding the photograph in the process of interpretation.

METHODOLOGY

It is a hermeneutic (interpretive) state that helps historians and researchers of social history in analyzing photographs in terms of their aspects and contexts as well as in understanding the daily life of people, including their own. The hermeneutic analysis, which pays much attention to the "understanding" of man in social actions, is one of the main explanatory methods in social history. Here, for interpreting photographic documents, hermeneutic historians use daily biological contents (i.e. beliefs, customs, social actions, collective behaviors, etc.) of a particular demographic category based on the data of the social history of senses.

FINDINGS

An analysis of implicit auditory indexes in the content of urban photographs indicates that it is not the "real" track of sound rather indexes that retrieve sound and silence "virtually" through the surface of photographs in the mind of their beholder. In other words, sound and silence provide the possibility of repetition of imagination, mentality, and memory in a different way than the photo itself. In this

way, the virtual construction of sound in the context of photographs connects it with the daily life and lived culture of its beholders and leads to different interpretations based on people's assumptions.

CONCLUSION

In the context of photographs, audio indexes are present in a metaphorical and virtual way that help bring back the memory and imagination in their beholders. This form of perception, which is based not only on visual power but also on metaphorical auditory qualities, instills a deeper understanding of the context. In urban photography, sound and auditory perceptions virtually evoke situations that are specific to a particular beholder who has necessarily understood and lived with them. Such an understanding of photographs has a special and distinct meaning while analyzing their forms and structure and presents the function of auditory perception in the face of the social history document as an important interpretive arm in understanding them.

NOVELTY

Since the present study has dealt with the historical perception of photographs through the senses, on the one hand, it can offer critics of photography and art a new interpretive approach to reach a deeper understanding of the same, and on the other hand, provides a ground for social historians to pay more attention to the unique position of social and urban photographs to better understand the history of daily social life.

Iranian Cultural Research

Abstract

BIBLIOGRAPHY

- Barthes, R. (2005). *Camera Lucida: Reflection on photography* (N. Motaref, Trans.). Tehran, Iran: Češmeh.
- Bulot, N.J. & Égré, P. (2010). Editorial: Objects and Sound Perception. In: *Rev.Phil.Psych.* 1, 5–17. doi: 10.1007/s13164-009-0006-3
- Campt, T., M. (2017). *Listening to images*. Durham and London: Duke university Press.
- Doornbusch. P. (2006). Presence and Sound; Identifying Sonic Means to "Be there". In: *Conference: Conscious Reframed* (Vol. 1). Beijing, China: Red Gate Gallery.
- Edwards, E. (2005). Photographs and the sound of history. *Visual Anthropology Review*, 21(1-2), 27–46. doi:10.1525/VAR.2005.21.1-2.27
- Fairurn, M. (2015). Social history: problems, strategies, and methods. In: *Social History* (E. Mousapour Besheli, & M. Ebrahim Baset, Trans.). Tehran, Iran: Samt.
- Fuselier, G. D. (1999). Placing the Stockholm Syndrome in Perspective. In: *FBI Law Enforcement Bulletin*. United States.
- Ghafari Jabari, S., Ghafari Jabari, Sh. & Saleh, E. (2015). Effects of Acoustical Design on Providing Acoustic Comfort for Residential Apartments in Tehran. In: *Armanshahr Architecture & Urban Development Journal*, 7(13), 59-66.
- Halliday, S. (2013). *Sonic Modernity, Representing Sound in Literature, Culture and the Arts*. Edinburgh University Press.
- Hendy, D. (2013). *Noise, A Human History of Sound and Listening*. London: Profile Books LTD.
- Howes, D. (2005). *Empire of the senses: the sensual culture reader*. New York: Berg.
- Hunashal, R. B. & Patil, Y. B. (2012). Assessment of noise pollution indices in city of Kolhapour, India. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 37, 448-457. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.03.310
- Jordan, P. (2019). Historic Approaches to Sonic Encounter at the Berlin Wall Memorial. In: *Acoustics Journal of Acoustics Science and Engineering*, 1, 517- 537. doi:10.3390/acoustics1030029
- Kahn, D. (1999). *Noise Water Meat, A History of Sound in the Arts*. London: The MIT Press.
- Kane, B. (2015). Sound studies without auditory culture: a critique of the ontological turn. In: *Sound Studies*, 1(1), 2-21. doi:10.1080/20551940.2015.1079063
- Kocka, J. (2015). Losses, gains and opportunities: Social history today. In: *Social History* (E. Mousapour Besheli, & M. Ebrahim Baset, Trans.). Tehran, Iran: Samt.
- LaBelle, B., (2010). *Acoustic Territories: Sound Culture and Everyday Life*. New York and London: Continuum Books.

- Olayinka, O. S. (2012). Environmental noise pollution in Ilorin Metropolis, Nigeria. *Nature Environment and Pollution Technology*, 11(4), 553-567.
- Pistrick, E., Isnart, C. (2013). Landscapes, soundscapes, mindscapes: introduction. In: *Etnográfica*, 17(3), 503-513. doi:10.4000/etnografica.3213
- Publication's office of the European Union (2016). Science for Environment Policy: Links between noise and air pollution and socioeconomic status (Vol. 13). Publication's office of the European Union, Belgium: Author. doi: 10.2779/200217
- Shoaa, S., & Niazi, M. (2016). Meta-analysis of the relationship between cultural capitals and body management. *Journal of Iranian Cultural Research*, 9(1), 61-81.
- Smith, M. M. (2015). Social History of sense. In: *Social History* (E. Mousapour Besheli, & M. Ebrahim Baset, Trans.). Tehran, Iran: Samt.
- Soltanian, S., & Narimousa, Z. (2016). Evaluation of Noise pollution in Omidiyeh city 2015. *Journal of Health Res Commun*, 1(4), 12-20.
- Street, S. (2015). *The Memory of Sound, Preserving the Sonic Past*. New York: Routledge.
- Street, S. (2019). *The Sound inside the Silence, Travels in the Sonic Imagination*. UK: Palgrave Macmillan.
- Sykes, I. (2015). *Society, Culture and the Auditory Imagination in Modern France, The Humanity of Hearing*. UK: Malgrave Macmillan.
- Tanaka, A. (2011). The Sound of Photographic Image. *Ai & Society* 27(2). doi:10.1007/s00146-011-0347-1
- Thompson, M. (2017). *Beyond Unwanted Sound, Noise Affect and Aesthetic Moralism*. New York: Bloomsbury Publishing.
- Woolf, D., R. (1986). Speech, Text, and Time: The Sense of Hearing and the Sense of the Past in Renaissance England. *Albion*, 18(2), 159. doi:10.2307/4050313
- Yost, A., W. (2015). Psychoacoustics: A Brief Historical Overview. *Acoustics Today*, 11(3), 46-53.

Iranian Cultural Research

Abstract

تحلیل اجتماعی-فرهنگی عکس‌های شهری مبتنی بر ادراک شنیداری

محمد حسن پور^{۱*}

دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۹؛ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۳۰

چکیده

ادراک شنیداری از مهم‌ترین حواس انسانی است که با احساس حضور او در زندگی زیسته هم‌آمیخته است. ویژگی‌های تحلیلی صدا نه‌فقط در فیزیک صوت که به‌انگاره‌های مجازی آن نیز گسترش می‌یابد. عکس‌ها به‌عنوان سند تاریخی، از این منظر که محل اجماع ادراک دیداری و حواس دیگر انسانی هستند، می‌توانند نمایه‌های صوتی و انگاره‌های نمادین مجازی صدا را در بستر خود ارائه دهند. بنابراین، در متن پیش‌رو، از تاریخ اجتماعی و فرهنگی حواس به‌عنوان روش تحقیق ادراک شنیداری در متن عکس استفاده شده تا لایه‌های ضمنی صوتی در آن مورد تفسیر و تحلیل قرارگیرد. اهمیت کار آن‌جا خود را نشان می‌دهد که عکس‌های شهری را به‌عنوان اسنادی در نظر داشته باشیم که توانایی «ثبت حسی» موضوعات انسانی در اجتماعات شهری را دارند و بنابراین بیننده-مفسر-می‌تواند درهنگامه‌ی تأویل و تفسیر، از قوه‌ی شنیداری به‌عنوان یکی از حواس پنج‌گانه در فهم عکس بهره‌گیرد. سؤال اما این‌جاست که ادراک شنیداری در تحلیل عکس که رابطه‌ای لازم‌وملزم با ادراک دیداری دارد، چگونه می‌تواند اطلاعات تاریخی درباره متن خود ارائه دهد؟ فرضیه ما آن است که عکس‌های شهری به‌دلیل ثبت زندگی روزانه‌ی مردم، اطلاعاتی را به‌جز در فرم و ساختار بصری خود، به‌صورت داده‌های ضمنی ثبت می‌کنند که می‌توان از طریق درک شنیداری-تاریخی سند عکاسانه، آن‌را تحلیل و فهم نمود. نتیجه آن‌که ادراک شنوایی آن‌جا که در اسناد عکاسانه با قوه دیداری تداخل پیدا کند، انبوهی از اطلاعات فرهنگی مبتنی بر آگاهی همچون نوستالژی، خاطرات، و یادها را در بیننده خاص خود ایجاد می‌کنند؛ به‌علاوه، از طریق ردّ نمایه‌های صوتی ثبت شده در سطح عکس، می‌توان بافت تاریخی اجتماعی انسانی، کیفیت زیست و تعاملات زندگی روزمره یک مقوله جمعیتی را در متن آن مورد مطالعه قرار داد.

کلیدواژه‌ها: ادراک شنیداری در عکس، تاریخ اجتماعی فرهنگی صدا، ثبت حسی عکاسانه، عکس‌های اجتماعی، عکس‌های شهری

۱. استادیار پژوهش هنر، گروه صنایع دستی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، استان سیستان و بلوچستان، ایران

hasanpur@arts.usb.ac.ir

صدا و صوت، یکی از عوامل اصلی احساس حضور و وجود داشتن است. ادراک شنوایی، به جز فراهم کردن امکان ارتباط با جهان، درکی باطنی از گذشته و حال را برای انسان ایجاد می‌کند. «شنوایی، از راه دور ما را از رویدادها یا اشیاء مکانی آگاه می‌کند؛ به گونه‌ای که از طریق روش‌هایی مانند بو کردن، لمس کردن، یا چشیدن - که نیاز به تماس فیزیکی یا شیمیایی مستقیمی با منابع آن‌ها دارد - به دست نمی‌آید» (بولات و ایگر^۱، ۲۰۱۰، ۵). نخستین نقطه رویارویی با این حس حضور، زمانی است که فرد در حال سخن گفتن است. صدای او از طریق ارتعاش‌هایی که در هوای پیرامون ایجاد می‌شود، به گوش دیگران و خودش می‌رسد، اما فرد، صدای خودش را - که از طریق دهان و حلق و استخوان‌ها به نواحی گوش درونی منتقل می‌شود - به گونه‌ای متفاوت نیز احساس می‌کند و به بیان روشن‌تر، هنگام تولید اصوات توسط انسان، طنین^۲ صوت از درون مجموعه احساس شده و تجربه حس عمیق حضور را شکل می‌دهد (کان^۳، ۱۹۹۹، ۷).

صدا، در کنار حواس دیگر، بخش مهمی از تجربه زندگی روزانه را فراهم می‌کند و به قول الیزابت فوستر^۴، حواس و قوه شنوایی ما، «همواره بخشی از زیست خصوصی، افکار، احساسات، و خاطراتمان، و به بیان روشن‌تر، بخش حیاتی زندگی روزمره بوده است» (به نقل از: هیندی^۵، ۲۰۱۳، ۱۰). به این ترتیب، مطالعه نحوه ادراک شنیداری در تاریخ یک جمعیت اجتماعی و زندگی روزانه مردم، برای فهم چگونگی تجربه‌های آن‌ها در جهانشان، اهمیت فراوانی دارد. آلن کوربن^۶، درباره اهمیت ادراک‌های شنیداری در ضبط و تحقیق تاریخی می‌نویسد:

1. Bullot & Égré

2. resonance

3. Kahn

۴. Elizabeth Foyster (1968): تاریخ‌نگار انگلیسی و از مدرسان کلیر کالج در کمبریج است. او موضوع‌هایی را که اغلب در کتاب‌های تاریخی به آن‌ها توجه نمی‌شود (موارد مربوط به دوران کودکی، ازدواج، جنسیت، روابط با خواهر و برادر و والدین، مردانگی، پیری و دوران بیوگی)، بررسی می‌کند.

5. Hندی

۶. Alain Corbin (1936): تاریخ‌نگار اجتماعی فرانسوی که متخصص تاریخ قرن نوزدهم میلادی است.

تاریخ تصورات مکانی و تخیلات اجتماعی دیگر نمی‌تواند مواد مربوط به ادراک‌های شنیداری را نادیده بگیرد؛ دست‌کم به این دلیل که چنین ادراک‌هایی «حالت وجودی عمیق‌تری» از زندگی‌های گذشته را در دسترس ما قرار می‌دهد (به نقل از: اسمیت، ۱۳۹۴، ۳۵۸).

کوربن بر این نظر است که بدون بررسی چشم‌انداز شنیداری و شیوه رویارویی و برداشت مردم از صداها، محیطی پیرامونشان در هر جامعه‌ای، نمی‌توان تصور تاریخی دقیقی از متن‌های زندگی گذشته داشت. از همین رو، مطالعه تداعی‌های صداها و صوت‌ها در جوامع گوناگون، دارای ارزش اجتماعی است و موجب فهم مرزبندی‌ها، طبقه‌ها، و رویکردهای اجتماعی مردم خواهد شد.

افزون‌براین، عکس، به عنوان یک سند تاریخی، منبعی غنی برای تاریخ‌نگاران تاریخ اجتماعی حواس است. به ویژه هنگامی که موضوع عکس‌های ورناکولار و انواع عکس‌های شهری - که فضای زیسته مردم را در زندگی روزانه هدف خود قرار می‌دهد - در بستر تاریخ اجتماعی حواس مطرح می‌شود، به ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی عکس از طریق ثبت حسی^۱ توجه می‌شود. «عکس‌ها نه تنها در سطح تجسمی کارا هستند، بلکه به روش‌های دیگری نیز در بیان تاریخ تأثیرگذارند. عکس‌ها، تنها تاریخی تصویری نیستند؛ بلکه بی‌تردید، تاریخ شفاهی مرتبط با صدا، ژست، و روابط هم هستند» (ادواردز^۲، ۲۰۰۵، ۲۷). چگونه یک عکس که بدیهی‌ترین راه ارتباط و فهم آن، ادراک دیداری است، می‌تواند از مسیر دیگری، چون درک شنیداری، تحلیل، و برای مخاطب خود معنا شود؟ به بیان روشن‌تر، آیا می‌توان رد نمایه‌های صوتی را در بستر دیداری عکس به گونه‌ای مطالعه کرد که تحلیل داده‌های آن مبتنی بر ادراک شنیداری باشد؟ اهمیت چگونگی پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها از آن رو است که جایگاه عکس را در اسناد تاریخ اجتماعی حواس، متنی چندحسی معرفی می‌کنند که امکان درگیر کردن حواسی به جز نیروی دیداری را در سازوکار تفسیری آن فراهم می‌کند.

۱. پیشینه پژوهش

امیلی تامپسن^۱ در کتاب خود با عنوان «نمای صوتی مدرنیته: صوت‌شناسی ساختمانی و فرهنگ شنیدن در آمریکا ۱۹۳۳-۱۹۰۰»^۲، با ترسیم «نمای صوتی» از بافت تاریخی (از طریق تحلیل تغییرات در آنچه مردم می‌شنوند و تغییرات در نحوه شنیدن آن‌ها)، یادآوری می‌کند که وجوه فرهنگی یک نمای صوتی، دربرگیرنده حالت‌های علمی و زیبایی‌شناختی شنیدن، رابطه شنونده با محیط، و اوضاع اجتماعی‌ای است که می‌گوید، چه کسی، چه چیزی را بشنود. تامپسن، تغییر نحوه شنیدن مردم را به‌ویژه در عصر مدرن- پیامد ورود فناوری می‌داند که به‌هرحال، کنترل صدا را در مکان‌ها و ساختمان‌ها امکان‌پذیر کرده است. او بر این نظر است که هر پژوهشی درباره نمای صوتی، باید سرانجام بر فهمی عام‌تر از جامعه و فرهنگی که آن را ایجاد کرده است، تأثیر بگذارد^۳ (تامپسن، ۲۰۱۷، ۳۶۳). تامپسن، در پژوهش دیگری با عنوان «منظره صوتی عصر ویکتوریا^۴، جان پیکر^۵، منظره صوتی^۶ را اصطلاحی به‌معنای درک و دریافت همه صداهایی که در یک زمان و مکان مشخص به‌عنوان یک کلیت در نظر گرفته می‌شوند، به‌کار می‌برد (به‌نقل از: هالییدی^۷، ۲۰۱۳، ۵).

شون استریت^۸ نیز در کتاب‌های پرشماری که درباره پدیده اجتماعی و فرهنگی صدا و ارتباط آن با حافظه و بازیابی خاطرات در گذشته نگاشته^۹، پرسش‌های بنیادینی را مطرح کرده است: «چه چیزی در مورد صدا و ارتباط آن با احساسات است که هم به‌یادماندنی و هم قابل‌ترمیم از طریق تخیل تاریخی ماست؟ چرا باید صدا به‌صورت ذهنی بسیار بیشتر از اغلب تصاویر متحرک

۱. (1954-) Emily Thompson: تاریخ‌نگار صدا در آمریکا است که در دانشگاه پرینستون مشغول به تدریس است.
۲. The Soundscape of Modernity: Architectural Acoustics and the Culture of Listening in America 1900-1933 (2002).
۳. تامپسن عمقی را فراتر از چشم ایجاد می‌کند و خود، کتابش را تاریخ فرهنگی شنیدار می‌نامد که دگردیسی‌های چشمگیری در آنچه مردم می‌شنیدند و تغییراتی با همین میزان اهمیت در شیوه‌های شنیدن مردم را ترسیم می‌کند. «برای مطالعه بیشتر، ن.ک: اسمیت، مارک، تاریخ اجتماعی حواس. ص ۳۶۲.
۴. Victorian Soundscape (2003)
۵. John M. Picker (1970): برداشت‌های تازه‌ای از عبارت منظره صوتی در کتاب (1977) The Tuning of the World اثر ماری شافر (Murray Schaefer) ارائه کرد.
6. soundscape
7. Halliday
۸. (1946) Seán Street: نویسنده، شاعر، گوینده، و نخستین استاد رادیو در انگلستان است که در سال ۲۰۱۱ بازنشسته شد و جایزه افتخاری استادی از دانشگاه بورن ماوس را دریافت کرد.
۹. در میان آثار استریت، چند کتاب جدید او عبارت‌اند از: "The Memory of Sound" (2015)، و "Sound at the Edge of Perception" (2019)، "The Sound" (2019) inside the Silence, Travels in the Sonic Imagination

در دسترس ما باشد؟ آیا ما در خطر آسیب رسیدن به حافظه بلندمدت از طریق توانایی مان در دسترسی به اطلاعات، در عرض چند ثانیه بر مبنای «نیاز به دانستن» از طریق اینترنت نیستیم؟» (استریت، ۲۰۱۵، ۲). او این پرسش‌ها را به این سبب مهم می‌داند که با روند روبه‌رشد بیماری‌های مبتنی بر حافظه در اجتماع‌های انسانی، توانایی یادگیری یا جذب یک حقیقت، احساس، یا نظریه، و سپس، حفظ آن در ذهن، مسئله مهمی است و در این میان، جایگاه صدا را در حفظ و یادآوری خاطرات، بسیار حیاتی می‌داند و از طریق هستی‌شناسی صوت در رادیو و جنبه‌های اثرگذار آن بر حافظه، برای پرسش‌های خود راه‌های فراوانی را طرح می‌کند.

در مورد عکاسی نیز تینا کمپ^۱، در کتاب گوش سپردن به تصویر روشی را مطرح می‌کند که از طریق آن به عکس‌های ورناکولار و دم‌دستی جامعه سیاه‌پوست آمریکایی — که به ظاهر کم‌ارزش به‌شمار می‌آمدند — از طریق امکانات تفسیری مرتبط با درک شنوایی، امکان تحلیل ساختاری و ریشه‌ای‌تر این نوع از عکس‌ها را ارائه می‌کند (کمپ، ۲۰۱۷، ۵). به نظر کمپ، تحلیل شنیداری عکس‌های ورناکولار سیاه‌پوستان، امکان درک زندگی روزمره، فرهنگ غنی، و هر آنچه را که در زیست هرروزه آنان، کم‌ارزش به نظر می‌رسد، فراهم می‌کند.

۲. روش شناسی

بر پایه داده‌های برخی از منابع غنی تاریخی که بستر پژوهشی خود را شیوه فهم سند تاریخی از طریق درک شنوایی قرار داده‌اند، با استفاده از حالت‌های پژوهشی مطرح در تاریخ اجتماعی حواس که در پژوهش حاضر، حالت هرمنوتیکی است، چگونگی سویه‌های تحلیل در عکس‌هایی که در بستر زندگی هرروزه مردم ثبت و ذخیره می‌شوند را بررسی خواهیم کرد. از این چشم‌انداز، انواع عکس‌های شهری که منظر بیرونی شهر و انواع بافت‌های زیستی متصف به آن، ملاک سندیت عکس هستند و خود، عکس‌های خیابانی یا توپوگرافی‌های شهری^۲ را دربر می‌گیرد، در روند معرفی ادراک شنیداری برای فهم سند تاریخ اجتماعی اهمیت فراوانی خواهند داشت.

۱. Tina M. Campt: استاد علوم انسانی، فرهنگ، و رسانه‌های مدرن در دانشگاه براون آمریکا است.

2. topographic photography

۱-۲. روش هرمنوتیکی در تاریخ اجتماعی

در پژوهش حاضر، عکس‌های شهری، به‌عنوان سند مهمی در تاریخ اجتماعی حواس، تفسیر^۱ و تأویل^۲ شده‌اند. آشکارا در مسئله روش رویارویی، پای هرمنوتیک به‌عنوان روش‌شناسی تاریخ اجتماعی به‌میان می‌آید. مایلز فربرن^۳ در کتاب «تاریخ اجتماعی؛ مسائل، راهبردها، و روش‌ها»^۴ در توضیح این حالت پژوهش در تاریخ اجتماعی می‌نویسد:

هدف غالب این حالت، فهمیدن راه‌های ناآشنایی است که مردمانی متعلق به گذشته در فرهنگی خاص، خود و جهانشان را از طریق آن می‌فهمیدند؛ پس، اهل هرمنوتیک می‌کوشند تا جماعت گذشته را از دیدگان مردمان آن ببینند. یعنی می‌کوشند به این پرسش پاسخ دهند که مقوله‌های فرهنگی، نزد مردمان گذشته چه معنایی داشته است و آن را تفسیر می‌کنند (فربرن، ۱۳۹۴، ۳۷ و ۳۸).

بنابراین، در تحلیل عکس‌های شهری به‌مثابه اسنادی از زندگی مردمان گذشته، حالت هرمنوتیکی (تفسیری) است که به کمک تاریخ‌نگار می‌آید و او برپایه هرآنچه در بافتار عکس وجود دارد و نیز فهم زندگی روزانه خود در میان مردم، عکس‌ها را تفسیر و تحلیل می‌کند. روش تحلیل هرمنوتیکی — که به «فهم» انسان در کنش‌های اجتماعی بسیار توجه می‌کند — یکی از روش‌های اصلی تبیینی در تاریخ اجتماعی است. امروزه «فهم» دوباره در میان صحنه قرار گرفته است. تاریخ‌نگاران، علاقه کمتری به تعیین علت‌ها و شرط‌ها دارند و بیشتر به (از نو) ساختن معانی پدیده‌های گذشته علاقه‌مند هستند؛ معنایی که پدیده‌ای در گذشته برای هم‌روزگاران خودشان داشته‌اند و نیز معنایی که همان پدیده‌ها برای تاریخ‌نگاران امروزی و مخاطبان‌شان دارند» (کوکا، ۱۳۹۴، ۶۵ و ۶۶)؛ بنابراین، مبنای تفسیر متن تاریخی در اینجا اسناد عکاسانه — نزد تاریخ‌نگاران هرمنوتیکی، محتوای زیست روزمره مقوله جمعیتی خاص (باورها، آداب‌ورسوم، کنش‌های اجتماعی، رفتارهای جمعی، و...) برپایه داده‌های تاریخ اجتماعی حواس است.

۱. Explication: که در تعریف لغوی واژه، به فرایند توضیح، تبیین، تجزیه و تحلیل، و توسعه یک ایده یا موضوع گفته می‌شود.

۲. Interpretation: عمل توضیح معنا و محتوای یک چیز.

۳. Miles Fairburn (1945): تاریخ‌نگار اجتماعی و استاد تاریخ در دانشگاه کانتربری نیوزلند.

۳. تاریخ اجتماعی ادراک شنیداری

هرگونه ویژگی‌ای در رویه‌های شنیداری مردم یک جامعه - که از آن با اصطلاح منظره صوتی یاد می‌کنیم - و نیز عوامل محیطی‌ای که در ایجاد صوت‌ها و تلقی‌های گوناگون از آن نزد یک اجتماع دخالت دارند، دارای داده‌های مهمی در تاریخ اجتماعی حواس خواهند بود. البته به‌جز شناخت تغییر در ویژگی‌های صوتی و منابع صوتی با گذشت زمان، تأثیر قصد و انتظار بر ادراک صوتی نیز عامل مهمی در پژوهش‌های تاریخی به‌شمار می‌آید. این‌گونه عوامل فیزیکی، سازمانی، یا شخصی، یک لایه زمینه‌ای مهم را در مطالعه بافت منظره صوتی گذشته شکل می‌دهند (جردن^۱، ۲۰۱۹، ۵۱۷). والتر بنیامین^۲ بر این نظر است که در طول دوره‌های تاریخی، حالت‌های ادراک انسانی همراه با تغییر کلیت شیوه زندگی بشر، تغییر می‌کند (به نقل از: هالیدی، ۲۰۱۳، ۶)؛ بنابراین، صدا و تجربه درک آن و راه‌هایی که سبب تولید و انتشار آن می‌شوند، تاریخی بوده و در طول تاریخ، دستخوش تغییر می‌شوند و این نکته‌ای است که در تحلیل متن تاریخی یک مقوله جمعیتی باید به آن توجه شود. به این سبب که ادراک شنیداری فرد یا افراد یک جامعه، به بافتار صوتی برگرفته از متن زندگی روزانه، و نیز باورها و گرایش‌های ذهنی آن‌ها در کارهای روزمره‌شان بستگی کامل دارد.

ارسطو، نخستین بحث‌های ثبت‌شده را درباره توانایی شنوایی انسان و صداها مطرح کرده است. او درک شنوایی را به دو شکل «قابل شنیدن» و «غیرقابل شنیدن» تقسیم کرده است؛ به این معنا که ما می‌توانیم صدا را درست مانند زمانی که صوت وجود دارد، هنگامی که غایب است نیز «احساس کنیم». ارسطو، شنوایی را به‌عنوان داور میان کیفیت‌های متضاد اشیاء در نظر می‌گیرد. عبارت‌هایی مانند تیز یا هموار^۳، برپایه زیر و بم موسیقایی، یا صاف یا خشن^۴، برحسب لحن، به این نکته اشاره دارند. بعدها امانوئل کانت^۵، ارتباط میان کیفیت‌های صداها را برگرفته یا ابرازشده را برهمین اساس طرح کرده است:

1. Jordan

۲. Walter Bendix Schönflies Benjamin (1892-1940): منتقد فرهنگی و فیلسوف یهودی آلمانی

3. sharp or flat

4. rough and smooth

۵. Immanuel KANT (1724-1804): فیلسوف تأثیرگذار آلمانی در عصر روشنگری. وی در آموزه‌های خود درباره ایدئالیسم متعالی می‌گوید، فضا، زمان، و علیت، تنها حس‌شدنی هستند؛ «چیزها در خود» وجود دارند، اما ماهیت آن‌ها غیرقابل شناخت است.

این همیشه «چیز دیگری» است که صدا را تولید می‌کند؛ زیرا صدا نمی‌تواند خودش را بسازد... از آنجاکه صوت‌ها به‌خودی‌خود چیزی نیستند یا به‌هرحال، شیء نیستند، بهترین وسیله برای بیان مفاهیم به‌شمار می‌آیند. هنگامی‌که چنین مفاهیمی در گفتار ردوبدل شوند، مردم به‌راحتی می‌توانند افکار و احساسات خود را با دیگران به‌اشتراک بگذارند (به‌نقل از: هالیدی، ۲۰۱۳، ۲۲).

نحوه شنیدن درست، خود یکی از دغدغه‌های بنیادین فیلسوفان قرن هفدهم بوده است؛ عده‌ای همچون نیکلا مالبرانش^۱ بر این نظرند که درست گوش دادن، یکی از مهارت‌های مهم برای رهبران است و بسیاری از مشکلات سیاسی رخ داده در تاریخ، ناشی از شنیدن نادرست بوده است؛ به‌عنوان نمونه، اسکندر کبیر و ژولیوس سزار، تصمیم‌های نادرستی گرفته‌اند، زیرا مهارت شنیداری ضعیفی داشته‌اند و در نتیجه، قضاوت‌های نادرستی انجام داده‌اند (به‌نقل از: سایکس^۲، ۲۰۱۵، ۱۶). بلیز پاسکال^۳ فیلسوف نیز ضعف شنوایی را نشانه حماقت و شنیدن متعالی را موجب تسلیم آگاهانه انسان در برابر خداوند می‌دانست:

پادشاهان، خود را با صداهای بلند و پیروزمندانه احاطه کردند که مردم را بترسانند تا تسلیم شوند. روشنفکران به لحن پرطمطراق خود برای ترویج ادله تکیه کرده‌اند... بدان ای مرد مغرور که چه تناقضی با خودت داری! فروتن باش ای ملاک ناتوانی! ساکت باش ای ضعیف‌القدره!... به خداوند گوش فرا ده! (به‌نقل از: سایکس، ۲۰۱۵، ۱۷).

سکوتی که پاسکال به آن اشاره می‌کند، به‌معنای تهی بودن یا فاقد حس بودن نیست، بلکه خود دارای معنایی متعالی است، اگر به آن به‌مثابه منبع نمادینی از سلسله‌مراتب قدرت (در معنای فوکوبی آن) دقت کنیم (پیستریک و ایسنارت^۴، ۲۰۱۳، ۵۰۷).

در برخی از نحل‌های رمانتیسیسم هم که بیان احساسات درونی در آن ضرورت بسیار مهمی به‌شمار می‌آمد، صدا نقش بنیادینی داشت. هگل^۵ می‌گوید، هنگامی‌که جسمی به‌صدا درمی‌آید، احساس می‌کنیم که وارد یک قلمرو بالاتر می‌شویم؛ صدا در درونی‌ترین احساسات

۱. Nicolas Malebranche (1638-1715): فیلسوف عقل‌گرای فرانسوی که در آثارش در پی ترکیب اندیشه سنت آگوستین و دکارت به‌منظور نشان دادن نقش فعال خداوند در هر بعد از جهان بود.

2. Sykes

۳. Blaise Pascal (1623-1662): ریاضیدان، فیزیکدان، مخترع، نویسنده، و الهی‌دان کاتولیک فرانسوی.

4. Pistrick and Isnart

۵. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831): فیلسوف و چهره مهم ایدئالیسم آلمانی. جایگاه اندیشه هگل در روزگار خودش، کاملاً به‌رسمیت شناخته شده بود و اگرچه فلسفه او در درجه نخست تأثیرگذاری در سنت شبه‌فاره بود، بر سنت تحلیلی نیز تأثیر زیادی داشت.

ما تأثیر می‌گذارد. مارکس هم در «دست‌نوشته‌های اقتصادی و فلسفی^۱» خود نوشت، انسان نه تنها از طریق اندیشیدن، بلکه با همهٔ حواس خود در دنیای عینی دیده می‌شود و تجربه‌های حسی، با گذر زمان تغییر می‌کنند و برداشت‌ها و درک‌های متفاوتی شکل می‌گیرند. مارکس توضیح داده است که چگونه حواس کارگر، که در میان «فاضلاب تمدن^۲» زندگی می‌کند، تغییر شکل می‌یابد و به جایی می‌رسد که همهٔ حس‌های پالایش شده‌اش را از دست می‌دهد و دیگر هیچ نیازی به آن‌ها نمی‌بیند، جز نیاز به غذا خوردن (به نقل از: هاوِز^۳، ۲۰۰۵، ۲۸۲). اما در قرن نوزدهم، با رخداد دگرگونی‌های زیبایی‌شناختی، به مطالعهٔ بدن انسان و ساختارهای عصبی و آناتومی نیز بسیار توجه شد. جانائاتان کری^۴ در این باره می‌نویسد:

روان‌شناسی حسی قرن نوزدهم، در چارچوب این مفهوم قرار می‌گیرد که تجربهٔ ادراکی و حسی بیشتر به عملکرد و قاعدهٔ دستگاه حسی مان وابسته است تا به ماهیت یک محرک خارجی (به نقل از: هالیدی، ۲۰۱۳، ۲۵).

در قالب چنین فلسفه‌ای است که گوستاو فکتر^۵، پیشگام فیزیولوژی صدا^۶ - که رابطهٔ میان ادراک حسی و متغیرهای فیزیکی را تحلیل کرده است - می‌گوید، جهان بیرون بدن تنها از طریق دنیای درون قابل فهم است؛ یعنی ادراک ما پیرو اندام‌های حسی مان است. امروزه از فیزیولوژی صدا به گونه‌ای گسترده، به مثابه ادراک شنوایی یا تنها عمل شنیداری یاد می‌شود (یُست^۷، ۲۰۱۵، ۴۶).

متن‌های تاریخی را، به‌ویژه در گذشته‌های دور، متن‌هایی نوشتاری و مبتنی بر نیروی دیداری می‌دانستند. عبارت‌هایی مانند «دیدیم که»، یا «نشان داده شده است»، که در متون پژوهشی برای ارجاع به نکته‌ها و موضوع‌های پیشین به کار می‌رفت، نشان‌دهندهٔ این است که متن تاریخی را عموماً شنیدنی به‌شمار نمی‌آوردند، اما با نگاهی به دورهٔ رنسانس، که شاهد تولد نوعی آگاهی

1. Economic and Philosophic Manuscripts (1844)

2. the sewage of civilization

3. Howes

۴. Jonathan CRAY (1951-): منتقد هنری و استاد نظریه و هنر مدرن در دانشگاه کلمبیا در نیویورک است.

۵. Gustav Fechner (1801-1887): فیلسوف، فیزیک‌دان و روان‌شناس آلمانی و پیشگام روان‌شناسی تجربی و بنیان‌گذار روان‌شناسی جسمانی. آراء فکتر الهام‌بخش بسیاری از دانشمندان و فیلسوفان قرن بیستم بوده است.

6. Psychoacoustics

7. Yost

مدرن از تفاوت بین گذشته و حال بود، و فراوانی استعاره‌های مرتبط با ادراک شنوایی به جای دیداری در متون آن دوره، می‌بینیم که نویسندگانی که از این استعاره‌ها استفاده کرده‌اند، آثار خود را فاقد صدا نمی‌دانستند که تنها باید با چشم مطالعه شود، بلکه از متن به‌عنوان ابزاری برای انتقال صدای خود به عموم مردم بهره می‌بردند. این امر، نشان‌دهنده این است که ذهن تاریخی مدرنیسم اولیه، به همان اندازه که از ریشه‌های دیداری سرچشمه می‌گرفت، به سرچشمه‌های شفاهی و شنوایی - ریشه‌های بلاغی - نیز وابسته بود (وولف^۱، ۱۹۸۶، ۱۶۰).

۱-۲. ادراک شنوایی و «سروصدا» در فضای زیسته مدرن

مطالعه صوت در عصر مدرن، به‌ویژه در نیمه دوم قرن بیستم، به‌عهدۀ مورخان تاریخی فرهنگی حواس بوده است. فضای زیست انسان مدرن (مانند خانه، مدرسه، بیمارستان، بازار، و...) درست جایی است که به‌واسطه آن می‌توان ساختار شنوایی را به‌لحاظ تاریخی و فرهنگی تحلیل کرد. شنوایی، نه تنها به‌معنای عمل شنیدن صدا، صوت‌ها، و گفتار مردمان، بلکه «موضع یا حالت خاصی است که موجب تعریف دوباره و شکل‌گیری مرزهای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، و فضاهای آن‌ها می‌شود... شنیدن ممکن است در بردارنده شنیدن صداهای واقعی در این مکان‌ها باشد، اما در نهایت به آن‌ها وابسته نیست؛ بلکه شنیدن در این مکان‌ها در درجه نخست از طریق فعال‌سازی مثبت تخیل انسان اتفاق می‌افتد» (سایکس، ۲۰۱۵، ۷).

یکی از جلوه‌های زندگی شهری مدرن، حضور همواره سروصداهای محیطی شهری است که به‌نوعی، مهم‌ترین جلوه اتمسفر محیطی شهری^۳ را تشکیل می‌دهد که با صنعتی شدن شهرها و ایجاد سروصداهای دستگاه‌ها و ماشین‌ها، همراه است. سروصدا، چیزی بیشتر از صوت‌های ناخواسته، نامناسب، مزاحم، یا حواس‌پرت‌کننده است؛ به‌عنوان مثال، «زمانی که ناقوسی به صدا درمی‌آید، صدای سوت کارخانه‌ای به‌گوش می‌رسد، یا پس از یک حمله تروریستی، آسمان در سکوت غرق می‌شود و سروصدا یا غیبت آن، بسیار پر معنا می‌شود. صوت‌ها در طول تاریخ بشر، مقوله‌ای گسترده و سرشار از شگفتی و نمایش^۴ بوده‌اند» (هیندی، ۲۰۱۳، ۸).

1. Woolf
2. noise
3. urban environmental atmosphere
4. drama

در پژوهش‌های مربوط به حوزه‌ی منظر شهری و معماری مدرن، از آلودگی‌های صوتی^۱، به‌عنوان شاخصی برای تعیین کیفیت مواد و مصالح موردکاربرد در سازه‌ها و طراحی‌های محیطی و معماری استفاده می‌شود. آلودگی صوتی در شهرها می‌تواند حتی از آلودگی‌های آب‌وهوا خطرناک‌تر باشد. به‌دلیل رشد جمعیت و رشد پایدار فضاهای صنعتی و شهری‌ای مانند بزرگراه‌ها، راه‌آهن، و ترافیک هوایی، که منابع اصلی سروصدا هستند، رشد آلودگی‌های صوتی در جوامع مدرن، و به‌ویژه در جوامع در حال توسعه، تداوم یافته و به‌گونه‌ای مستقیم و فزاینده، پیامدهای ویرانگری برای سلامت افراد داشته است؛ چه خسارت‌های واقعی (اقتصادی) و چه ناملموس (در حوزه رفاهی) (آلینکا^۲، ۲۰۱۲، ۵۵۳). همه‌ی گروه‌های اجتماعی (از ثروتمندان تا تهیدستان) در معرض صداهای محیطی و پیامدهای آن بر زیست خود هستند، اما خطرهای آلودگی صدا در مناطق فقیرنشین، که خود در محیط‌های آلوده‌تر، کار و فعالیت می‌کنند، بیش از دیگران است (انتشارات اتحادیه اروپا، ۲۰۱۶، ۳). دیوید هیندی^۳، پژوهشگر تاریخ اجتماعی صدا، روش رویارویی مردم با سروصداهای شهری را در حوزه‌ی دستیابی به مقوله «قدرت»، تحلیل می‌کند و می‌نویسد:

قدرت است که چگونگی صوت‌هایی را که ما می‌شنویم، برمی‌سازد؛ به‌این معنا که صداهای خاصی وجود دارند که به‌گونه‌ای عمیق بر ما تأثیر می‌گذارند و نیز به افزایش یا تقویت توانایی مردم قدرتمند یا گروه‌های پر قدرت مردمی، مانند دولت‌های ملی، مذهب‌های سازمان‌یافته، یا شرکت‌های تجاری، برای شکل‌بخشی به عادت‌های شنوایی دیگرانی که قدرت کمتری دارند، کمک می‌کند. به‌قول ماری شافر^۴، فکر کردن درباره‌ی صدا، اندیشه‌ورزی در مورد «لمس کردن فاصله» است، زیرا پیمودن مسیر از طریق صوت، بسیار سریع‌تر از حرکتی است که بازوان انجام می‌دهند و هنگامی که گوش کسی صوت را چونان چیزی ملموس می‌شنود، در او واکنش واقعی

1. noise pollution

2. Olayinka

۳. David Hendy: مورخ رسانه‌ای و استاد رسانه و تاریخ فرهنگی در دانشگاه ساسکس، که به‌گونه‌ای گسترده به نقش صدا، تصاویر، و ارتباطات در فرهنگ‌های انسانی در طول زمان علاقه‌مند است. بیشترین توجه او بر نقش رسانه‌های جمعی امروزی (راديو، سینما، تلویزیون، اینترنت) در شکل دادن به زندگی و اندیشه مردم در قرون ۱۹، ۲۰ و ۲۱ متمرکز است.

۴. Raymond Murray SCHAFFER (1933): نویسنده، سازنده، و مربی کانادایی موسیقی است. شافر به‌دلیل فعالیت‌های مانند طرح جهانی "Soundscape"، توجه به بوم‌شناسی صوتی (acoustic ecology) و کتاب مهمش "The Tuning of the World" (۱۹۷۷) مشهور است. او در سال ۱۹۷۸ به‌عنوان نخستین دریافت‌کننده جایزه "Leger Jules" برگزیده شد.

احساسی ایجاد می‌شود. صدا یک نیرو است که، خوب یا بد، به مردم تحمیل می‌شود؛ و در دوره‌ها و اجتماع‌های گوناگون، محل نمایش قدرت نسبی طبقه‌های اجتماعی بوده است؛ به‌عنوان مثال، در دست نخبگان، همچون چیزی بر ساخته و اداره شده است یا در رابطه با مردمان محروم، به‌عنوان چیزی تخریب‌گر و مبتکرانه (همچون کارناوال‌ها و شورش‌های قرن هجدهمی و نیز راهپیمایی‌های قرن بیستم) به‌شمار می‌آید (هیندی، ۲۰۱۳، ۱۴).

در ارتباط با صدا، نمونه نمایش قدرت نسبی اجتماعی در زندگی خصوصی را می‌توان در توانایی کنترل صداهای محیطی و صوت‌ها در حریم خصوصی مشاهده کرد. سروصدا، بر سلامت و آسایش انسان، به‌ویژه در فضاهای شخصی، بسته به زمان و حجم آن، تأثیرگذار است و پیامدهایی همچون نقص در شنوایی، اثرات فیزیولوژیکی مانند افزایش فشار خون، بی‌نظمی در ضربان قلب، و زخم معده، پیامدهای روان‌شناختی مانند اختلال در چگونگی خواب (کم‌خوابی و بی‌خوابی)، و تحریک‌پذیری و اضطراب زیاد، و اثراتی بر عملکرد کاری، مانند کاهش بهره‌وری و ایجاد بدفهمی در مقوله‌های شنیداری خواهد داشت (هانشال^۱، ۲۰۱۲، ۴۴۹)؛ از همین رو، کنترل نفوذ سروصدا غیرمنتظره به داخل خانه و تعرض به فضای خصوصی افراد، که در واقع، حریم شنوایی متفاوتی با فضای عمومی دارد، اهمیت زیادی دارد و مسئله کنترل صدا و قدرت و توانایی در مدیریت چگونگی نفوذ آن را مطرح می‌کند. صداهای محیطی، بر کیفیت زیست، تندرستی، و سلامت روانی افراد تأثیر می‌گذارد و تداوم آن به‌شکل صداهای حاد در محیط خصوصی افراد، موجب افزایش برانگیختگی فیزیولوژیکی و سرانجام، افسردگی و اختلال‌های اضطرابی خواهد شد (کلارک^۲، ۲۰۱۸، ۲). به‌طور معمول، در مناطق شهری فقیرنشین، که خانه‌های ارزان‌قیمت و کوچکی دارند، نفوذ صداهای ناخواسته، بیشتر از مناطق بالاتر شهری است. ماری تامپسن^۳، رابطه مستقیم میان قیمت خانه‌ها در انگلستان و میزان کنترل‌پذیری صدا در خانه را این‌گونه مطرح می‌کند:

در انگلستان نیز همچون بسیاری از نقاط جهان، تمایل به فرار از نفوذ صدا و قدرت کنترل صوت‌ها در خانه، می‌تواند در قالب سلسله‌مراتب انواع خانه‌ها مطرح شود. از منظر کنترل صدا،

1. Hunashal

2. Clark

۳. Marie THOMPSON: پژوهشگر انگلیسی و مدرس ارشد مدرسه فیلم و رسانه لینکلن. پژوهش‌های تامپسن بر ابعاد عاطفی، مادی، و جنسیتی صدا، صوت و موسیقی تمرکز دارد.

خانه‌های ازهم جدا، مطلوبیت بیشتری دارند، زیرا در صورت دیواربه‌دیوار بودن خانه‌ها، سروصدای همسایه‌ها از سه یا چهار جهت (سقف، کف، دیوارها) امکان نفوذ خواهد داشت. به‌همین ترتیب، ارزش خانه (به‌عنوان مثال) در منطقه‌ای که در آن فرودگاه وجود دارد، کاهش خواهد یافت. آن‌دسته از کسانی که در محله‌های فقیرنشین زندگی می‌کنند، در معرض سروصداهای بیشتری هستند و کنترل کمتری بر نفوذ صدا به خانه و مکان خصوصی خود دارند. به‌طور خلاصه، افرادی که بیشتر با اختلال‌های صوتی روبه‌رو می‌شوند، معمولاً کسانی هستند که کمترین کنترل را بر محل زندگی خود دارند (تامپسن، ۲۰۱۷، ۱۰۶).

در نقاط مرفه‌نشین شهری، به‌دلیل استفاده از مصالح مطلوب و توجه بیشتر به مسئله نفوذ سروصدا به فضاها داخلی، حفظ حریم صوتی بسیار بهتر و دقیق‌تر اجرا می‌شود؛ درحالی‌که در نقاط محروم شهری که افراد در خانه‌های ضعیف و کوچک زندگی می‌کنند، نه‌تنها صوت‌های عملکرد داخلی آن‌ها در خانه مانند راه رفتن، به خانه‌های اطراف نفوذ می‌کند، بلکه صداهای محیطی شهری نیز به‌راحتی به محیط خصوصی و داخلی خانه وارد شده و شرایط متفاوتی از زیست را برای ساکنان ایجاد می‌کند. تامپسن این معضل را در قالب پدیده «سندرم استکهلم»^۱ توضیح می‌دهد:

شنوندگان، کم‌کم سروصداهای را تحمل می‌کنند و یاد می‌گیرند که چگونه آن‌ها را نادیده بگیرند. به‌عبارتی، آن‌ها به حضور پارازیتی سروصدا در محیط زندگی‌شان، خو گرفته و در برابر آن غیرحساس می‌شوند و حتی حس آسودگی و وابستگی به صداهای خود پرورش می‌دهند و به آن همچون چیزی مثبت، خو می‌گیرند که سرانجام، به ارتباطی گسترده‌تر با جامعه‌شان منجر می‌شود (تامپسن، ۲۰۱۷، ۱۱۴).

برپایه تحلیل تامپسن، می‌توان نوعی برون‌گرایی رفتاری را در مناطقی از اجتماع‌های شهری بیشتر مشاهده کرد که افراد، حریم صوتی خصوصی اندکی دارند و به‌بیان روشن‌تر، همواره در معرض کنش‌های تعاملی ناخواسته اجتماعی هستند. این نوع برون‌گرایی رفتاری،

۱. Stockholm Syndrome: پدیده‌ای روانی که در آن گروگان، حس همدردی و یکدلی و احساس مثبتی نسبت به گروگان‌گیر پیدا می‌کند و حتی در مواقعی، این حس وفاداری تاحدی پیش می‌رود که از کسی که جان و مال و آزادی‌اش را تهدید می‌کند، دفاع کرده و به‌صورت اختیاری و باعلاقه، خود را تسلیم او می‌کند. چهار مؤلفه اصلی سندرم استکهلم عبارت‌اند از: رشد احساس مثبت گروگان نسبت به گروگان‌گیر؛ ناآشنایی و فقدان رابطه قبلی گروگان و گروگان‌گیر؛ امتناع گروگان از همکاری با پلیس (به‌دلیل ارزشمند شدن خواسته‌های گروگان‌گیر در ذهن گروگان)؛ باور گروگان به نوع‌دوستی و انسانیت گروگان‌گیر. برای مطالعه بیشتر نگاه کنید به بولتن خبری ژوئیه ۱۹۹۹ اداره پلیس آمریکا (FBI):

G. Dwayne Fuselier. *Placing the Stockholm Syndrome in Perspective*. pp 22-25.

لزوماً پدیده‌ای مثبت به‌شمار نمی‌آید، زیرا برپایه تحلیل‌های روان‌شناختی، اثرات سروصدا بر حریم خصوصی، تنش‌ها، عصبانیت‌ها، اضطراب‌ها، و نگرانی‌ها نیز از پیامدهای جانبی این تداخل حریم صوتی خصوصی و عمومی در خانه‌های افراد خواهد بود. تحلیل صدا در معانی اجتماعی آن و در کیفیات متن زندگی روزمره این نکته‌را نیز روشن می‌کند که ادراک شنیداری و رویه‌های صوتی ناظر بر اجتماع، تاجه میزان بر آگاهی و مدیریت بدن انسان به‌عنوان امری اجتماعی و امری زیستی اثرگذار است. چرا که بدن «با وجود این‌که دارای مبنای مادی و زیست‌شناختی است، اما این قابلیت را دارد که در زمینه‌های اجتماعی مختلف، جایگزین یا تعدیل شود» (شجاع و نیازی، ۱۳۹۵، ۶۵). در کلان‌شهرهای ایران نیز مسئله قدرت کنترل نفوذ صدا در خانه‌ها و ساختمان‌ها، به‌عنوان یک معضل پایدار و به‌ویژه در دوران گسترش و سازندگی شهری در دهه‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰، همواره در مرکز توجه معماران و شهرسازان برای طراحی فضاهای شهری و ساختمانی بوده است. چه‌بسا که استفاده از مصالح مناسب و طراحی هوشمندانه، بتواند فضای آکوستیکی^۱ مطلوبی را همچون عایقی در برابر صداهای هوابرد (مانند ترافیک شهری در بزرگ‌راه‌ها) ایجاد کند (غفاری جباری، ۱۳۹۳، ۵۹). در شهرهای ایران، ساخت‌وسازهای شهری، ترافیک‌ها و بزرگ‌راه‌ها، تراکم جمعیتی مناطق گوناگون و نرخ آن در مقایسه با فضاهای باز، و شکل و موقعیت نامطلوب سازه‌ها و ساختمان‌ها، بیشترین سهم را در تولید آلودگی صوتی دارند (سلطانیان، ۱۳۹۴، ۱۴).

۴. «صدا» و «سکوت» در عکس‌های شهری

بینایی و شنوایی، ارتباط تنگاتنگی با هم دارند و بسیاری از متون در گذشته، برای پررنگ کردن این رابطه تلاش کرده‌اند؛ این اندیشه از پلوتارک^۲ و هوراس^۳ بازمانده است که معتقد بودند، شعر حرف می‌زند، شعر می‌تواند احساسات میهن‌پرستانه را از طریق هر دو سطح

۱. آکوستیک در معماری، به فن طراحی فضاها و بناها و سامانه‌های مکانیکی، برپایه نیازهای شنوایی گفته می‌شود که با طراحی درست، موجب شنیدن صداهای مطلوب و حذف نوفه (صداهای ناخواسته) در سازه‌های معماری می‌شود. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: شهلا غفاری جباری و همکاران، تأثیر طراحی آکوستیکی در تأمین آسایش صوتی در آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران، ص ۶۰.

۲. Plutarch: لوسیوس مستریوس پلوتاریوس، نویسنده و زندگی‌نامه‌نویس یونانی بود که به‌عنوان نویسنده افلاطونی میانه شناخته می‌شود.

۳. Quintus Horatius Flaccus (65BC- 8BC): شاعر پیشکسوت و برجسته رومی در زمان آگوستوس بود.

بصری و شنیداری خلق کند (وولف، ۱۹۸۶، ۱۹۰). موضوع فقدان یا حضور ادراک شنیداری در ترکیب با نیروی دیداری، از گذشته‌های دور تاکنون در متون تاریخی و فلسفی بررسی شده است. در مورد تصاویر و عکاسی، برخی از پژوهشگران با تجزیه و تحلیل بعضی عکس‌ها، امکان ترجمه شنیداری بافتار بصری عکس را بررسی کرده‌اند (برای نمونه ن.ک: تاناکا^۱، ۲۰۱۱، ۳۱۶-۳۱۵)؛ برای مثال، پاول دورنباخ^۲، با تکیه بر فناوری واقعیت مجازی^۳، تصاویر را از طریق ادراک شنیداری تحلیل کرده است. او در مقاله «حضور و صدا؛ شناسایی ابزارهای صوتی برای بودن در آنجا^۴» جایگاه ادراک صوتی را در فهم عکس‌ها به وسیله فناوری واقعیت مجازی بررسی کرده است:

اینکه ما تا حدود زیادی، تحت نفوذ نیروی دیداری هستیم، انکارناپذیر است... ما بر چیزهای آشکاری متمرکز هستیم که هزاران جزئیات را برای صداهایی که هر روز می‌شنویم، برمی‌سازند.... گنجاندن برخی صوت‌ها در تصویر، آنچه من آن را «تقویت^۵» می‌نامم، ممکن است تجربه پیشرفته‌ای را برای یک ناظر (به دلیل وجود اطلاعات بالقوه دیگر) فراهم کند (دورنباخ^۶، ۲۰۰۶، ۲).

جان برجر^۷ در کتاب «روش‌های دیدن^۸»، نوشته است: «عکاسی، فرایند ارائه مشاهده‌ای خودآگاه است» (برجر، ۱۹۹۰، ۱۹). منظور برجر از این جمله، فرایندی است که در عکاسی، به‌ویژه هنگام تأمل در دیدن عکس‌ها، در بیننده رخ می‌دهد. امکانی که تمام حواس انسانی را دعوت می‌کند تا در یک مشاهده آگاهانه شرکت کنند. در این میان، ادراک شنوایی، نقشی مکمل و بنیادین در ایجاد تخیلات مبتنی بر زندگی روزانه دارد. صدا، نقش مهمی در ساخت فضا و احساس معنا در آن، و نیز برانگیختگی عاطفی در فضایی خاص دارد: «صداها، نقشی سازنده در ساخت مکان ایفا می‌کنند. آن‌ها احساس تعلق و نوستالژی را

1. Tanaka

۲. Paul Doornbusch (1959): آهنگ‌ساز و موسیقی‌دان استرالیایی.

3. virtual reality (VR)

4. Presence and Sound; Identifying Sonic Means to "Be there" (2006).

5. augmentation

6. Doornbusch

۷. John Peter BERGER (1926-2017): منتقد هنری، رمان‌نویس، نقاش، و شاعر انگلیسی. رمان "G" برجر، در سال ۱۹۷۲ موفق به دریافت جایزه بوکر شد، و کتاب او با عنوان «روش‌های دیدن»، که همراه با سریال‌های بی‌بی‌سی با همین نام منتشر شد، اغلب به‌عنوان متن دانشگاهی استفاده می‌شود.

8. Ways of Seeing (1980)

شکل می دهند. ممکن است تصویری (مجازی) از خانه را برسازند و ممکن است فضایی را سرشار از انگاره‌هایی از گذشته، حال، و آینده کنند. صداها حتی می‌توانند مناظر خیالی را برپایه واقعیت‌های فیزیکی برانگیزند... این ارتباط بین صدا و مکان، دال بر این است که صداها به گونه‌ای فعالانه در ساخت اجتماعی محیط زمانی و مکانی ما حضور دارند» (پیستریک و ایسنارت، ۲۰۱۳، ۵۰۶). صداها اهمیت و کارکرد راهبردی فضا و مکان را آشکار می‌کنند و اثر برخی نمایه‌های صوتی را می‌توان در بستر عکس‌های اجتماعی مشاهده کرد. مفهوم «قلمروهای صوتی^۱» که برندون لابل^۲، در کتابی با همین عنوان^۳ از آن نام می‌برد (لاپله^۴، ۲۰۱۰، ۲۴)، به توپوگرافی زندگی شنیداری از طریق ساختار فضایی و اجتماعی شهر اشاره دارد.

آنچه در محتوای عکس‌های شهری، از طریق تحلیل بافتار صوتی آن دنبال می‌کنیم، نه اثر «واقعی» صدا، بلکه نمایه‌هایی است که صدا و سکوت را به گونه‌ای «مجازی» و از طریق سطح عکس، در ذهن بیننده خود بازیابی می‌کنند. تفاوت قائل شدن میان واقعه فیزیکی صدا و اثر مجازی آن در عکس، تفاوتی هستی‌شناختی است میان آنچه وجود دارد، و آنچه این موجود، «امکان» شکل‌دهی به آن را دارد. بیان مثالی در این باره روشن‌گر است: صدای ناقوس، همواره یک کیفیت خاص و مشخص دارد، اما با محو شدن آن، «ما خود را در پی موج روبه‌کاهش آن در هوا و حتی در درون خودمان می‌یابیم؛ جایی که به نظر می‌رسد، ارتعاش‌های آن همچنان ادامه دارد» (استریت، ۲۰۱۹، ۱).

ژیل دلوز^۵ درباره تفاوت میان امر واقعی و مجازی می‌نویسد: «واقعی، نام آن‌هایی است که به ظاهر ثابت و تجربی هستند. مجازی، نام بسیاری از نیروهای متفاوتی است که واقعیت را به وجود می‌آورند. اگر «واقعی» دامنه‌های تحقق‌یافته را مشخص کند، «مجازی»، قلمرو امکان خالص یا پتانسیل خالص است: در تفاوت و

1. acoustic territories

۲. Brandon LABELLE (1969-): هنرمند، نویسنده، و نظریه‌پرداز که درباره زندگی اجتماعی و تاریخ فرهنگی صدا تحقیق می‌کند.

3. Acoustic Territories: Sound Culture and Everyday Life (2010)

4. LaBelle

۵. Gilles Deleuze (1925-1995): فیلسوف فرانسوی، که از اوایل دهه ۱۹۵۰ تا زمان مرگش در سال ۱۹۹۵، درباره فلسفه، ادبیات، فیلم، و هنرهای زیبا نوشت.

تکرار» (به نقل از کین^۱، ۲۰۱۵، ۴). به این ترتیب، صدا و سکوت، امکانات تکرارِ تخیل، ذهنیت‌ها، و حافظه را به گونه‌ای متفاوت در حین و پس از دیدن عکس فراهم می‌کنند (تصویر ۱).

تصویر ۱. مسجد جامع اصفهان، فاطمه صادق‌زاده

عکس‌ها، امکان بازسازی ذهنی آواها، سکوت‌ها، و صداهای شهری را در بیننده خاص خود فراهم می‌کنند؛ برای مثال، در این عکس که در فرهنگ زیسته ایرانیان، سویه‌های آشناپندارانه بسیاری دارد، می‌توان صدای اذان را در سکوتِ برساخته عکس و درون ذهن بیننده هم‌زیسته با این مکان مذهبی، به تکرار شنید. عکس‌های شهری‌ای که با سکوت‌ها عرضه شوند، آواهای درونی شده را در مخاطب خود برمی‌انگیزند و موجب اثرگذاری بیشتری در او می‌شوند. برساخت مجازی صداها در متن عکس، آن‌ها را با زندگی روزمره و فرهنگ زیسته مخاطبان آن پیوند می‌دهد و موجب تفسیرهای متفاوتی برپایه پیش‌فرض‌های موجود در افراد می‌شود (منبع تصویر: سایت خبرگزاری ایسنا).

ویژگی ممتاز عکس، سکون و سکوت آن است. سکوت، انگاره مهمی برای تأویل عکس برپایه ادراک شنوایی خواهد بود و امکان فهم لایه‌های صوتی ساکت در بستر عکس را برای بیننده‌ای که تجربه زیسته‌ای را در محتوای بازنمایی شده آن دارد، فراهم می‌کند:

گوش، بیش از سروصدا، با سکوت تحریک می‌شود و صداهایی که سکوت را می‌شکنند، عمیق‌تر و ماندگارتر در ذهن می‌مانند. این آگاهی است که سکوتِ درونی را می‌شکند. درست همان‌گونه

که بدون فکر نفس می کشیم، بدون گوش دادن، می شنویم... ادراک فعال در اینجا همه چیز است؛ زیرا بسیاری از ما، همچون کوه بخ، در لایه های ناخودآگاهمان پنهان هستیم؛ حافظه و خیال، توانایی فراخوانی فعال گوش دادن به ناخودآگاهمان هستند (استریت، ۲۰۱۹، ۴-۳).

عکس های شهری ای که فضاهای زیست هر روز زندگی انسانی را ثبت می کنند، سرشار از داده های تصویری ای هستند که از طریق بافتار صوتی به تصویر کشیده شده در آن، قابل تحلیل و فهم هستند و حس دیگری (شنیداری) به جز نیروی دیداری است که در روند فهم عکس، دخالت می کند. رولان بارت^۱ در کتاب «اتاق روشن»^۲ - که شیوه اثرگذاری برخی عکس ها بر خودش را در آن می کاود - از پونکتوم عکس، به عنوان عنصری نام می برد که به شدت بر او تأثیر می گذارد و نقطه اوج فهمی است که نمی تواند نامی به جز پونکتوم بر آن بگذارد. پونکتوم، عبارتی است که می تواند به ادراک شنیداری عکس متصف شود:

پونکتوم عکس، «انگار که تیری [هست] از کمان برجهیده، و در من رخنه می کند... پونکتوم، نیش هم هست، خال، شکاف، سوراخ ریز هم هست... پونکتوم یک عکس، همان رخدادی است که نیش می زند؛ اما کبودم هم می کند و برایم جانگداز نیز هست» (بارت، ۱۳۸۴، ۴۲).

شون استریت توضیح می دهد که پونکتوم بارتی در عکس می تواند دیداری و نیز شنیداری باشد به بیان روشن تر، همان گونه که بارت می گوید، برخی اجزای تصویر - مانند «کمربند شل وول خواهر در پرتره خانوادگی» (بارت، ۱۳۸۴، ۶۱) در او رخنه می کنند و نیشش می زند و معانی و تداعی های خاص را در ذهن او شکل می دهند. این اجزا و اشیاء موجود در عکس می توانند پونکتوم شنیداری باشند و تصورات خاص صوتی را در بیننده ایجاد کنند:

در مشارکت عکس (تصویری که هم استعاره است و هم وسیله ای برای یادبود) و پیام های نامرئی گذرای صوتی آن (به عنوان یک عامل تفسیری و برساننده تصویر، البته به شکل خاص خود) است که حافظه و آگاهی، غالباً عمیق ترین پاسخ درونی خود را می یابند... تصور یک «فضا»، باز نمود صوتی آن با آواز پرندگان، صدای باد لابلای درختان، صدای لغزش سنگ ریزه ها در گذار یک راه

۱. Roland Barthes (1915-1980): نظریه پرداز، فیلسوف، منتقد، و نشانه شناس ادبی فرانسوی. اندیشه های بارت، زمینه های متنوعی دارد و دیدگاه های او بر گسترش بسیاری از مکتب های نظری، از جمله ساختارگرایی، نشانه شناسی، نظریه اجتماعی، نظریه طراحی، مردم شناسی، و پسا ساختارگرایی تأثیرگذار بوده است.

2. Camera Lucida (1980)

شنی، صدای آن سوی خانه، همه این‌ها، یک «صدای پس‌زمینه»^۱ را برای لحظه ساکت یک عکس فراهم می‌کنند؛ نوعی حقیقت شاعرانه را ارائه می‌دهند که تنها متعلق به بیننده خاص عکس است (استریت، ۲۰۱۹، ۱۶۷-۱۶۶).

عکسی از یک کافه یا پارک را در نظر بگیرید که نخستین قرار عاشقانه را برای بیننده خاص عکس نمایش می‌دهد؛ اشیاء موجود در عکس، فضا، یا یک چیز خاص بصری در متن عکس، صوت‌هایی را که در فضای پیرامون در گذشته در آنجا موجود بوده‌اند، برای او تداعی می‌کند؛ موسیقی در حال پخش، صداهای محیطی، و حتی آلودگی‌های صوتی را. این‌گونه است که یک عکس می‌تواند از طریق سکوت، صداهای فعال درونی خود را به بیننده‌اش منتقل کند؛ بنابراین، «گوش سپردن به عکس‌ها به جای تنها نگاه کردن به آن‌ها، تصمیم آگاهانه‌ای است برای به چالش کشیدن رابطه عکاسی با معرفت؛ آن‌هم از طریق ثبت حسی صدا» (کمپ، ۲۰۱۷، ۶) و پونکتومی که بارت از آن با عنوان نقطه اوج فهم عکس نام می‌برد، چه بسیار با حس شنوایی آمیخته است (تصویر شماره ۲).

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۴۵

تحلیل اجتماعی-فرهنگی
عکس‌های شهری ...

تصویر ۲. سمت چپ: مرد سیاه‌پوست؛ از مجموعه عکس‌های پاسپورتی، ارنست دیچ؛ سمت راست: محله بیرمنگام؛ از مجموعه خیابان وارنا، جانث مندلسن

سارا کمپ، با بهره‌گیری از اصطلاح پونکتوم بارتی برای تحلیل عکس‌های دو مجموعه (عکس‌های ارنست دیچ^۲ از جامعه سیاه‌پوستان منطقه بالسال‌هیت بیرمنگام — که در دهه

۱. در اینجا، نویسنده در مقایسه با سینما از واژه "soundtrack" استفاده کرده است.

2. Ernest Dyche

۱۹۴۰ تا ۱۹۸۰ گرفته شده‌اند و عکس‌های جانت مندلسن^۱ که در کتاب «جاده وارنا»^۲ چاپ شده و مربوط به سال‌های ۱۹۶۸ تا ۱۹۷۰ بیرمنگام است. تحلیل جالبی را درباره چگونگی تحلیل عکس‌ها از طریق ادراک شنیداری آن‌ها ارائه کرده و توضیح می‌دهد که پونکتوم این عکس‌ها در الگوی شنیداری نهفته در ظاهر بی‌صدای آن‌ها است. در عکسی از ارنست دیچ که برای پاسپورت گرفته شده است، مردی سیاه‌پوست با حالتی عصبانی، لب‌های آویزان، بدن فشرده‌شده، و درعین‌حال، با کت و شلواری آلامد به تن و کراواتی زیبا بر گردن دیده می‌شود. انگار که می‌خواهد فریاد بزند که به‌هرترتیبی که هست، او جزء طبقه متوسط است و نه سیاهی که از دوران برده‌داری جان سالم به‌در برده است. سپس، سارا کمپ، فضای زندگی سیاهان بالسال‌هیث بیرمنگام را با توسل به عکس‌های جانت مندلسن بررسی می‌کند و می‌پرسد، آیا سیاه‌پوست‌های بیرمنگام، با وجود تلاش برای ارتقای فضای زیسته که در عکس‌هایشان نمود دارد (عکس سمت چپ)، همین سیاهانی نیستند که در این محل آلوده زندگی می‌کنند؟ (عکس سمت راست؛ چیدمان عکس از نویسنده مقاله است). کمپ در پایان می‌نویسد، این عکس‌های به‌ظاهر «بی‌صدا»، موجب شکل‌گیری حسی صوتی می‌شوند که انگار در گلو گیر کرده است! تحلیل این عکس‌ها با قاعده مرسوم دیدن، به این معنا است که تنها ژانر و فرم را ببینیم؛ تنها ببینیم که مردمان سیاه‌پوست، چگونه زندگی می‌کنند و چگونه برای قرن‌ها نادیده گرفته شده‌اند؛ درحالی‌که اگر بخواهیم آن‌ها را بشنویم، باید حقیقت‌های درونی زندگی آن‌ها را کشف کنیم. گوش سپردن به این عکس‌ها به ما امکان می‌دهد که به چیزی با واسطه و شاید بسیار قدرتمندتری دسترسی داشته باشیم: زمزمه‌های درونی رؤیای آرمان‌شهر و آرزوهای جمعی مهاجران سیاه‌پوست؛ نجوایی که حقیقت‌های غیرقابل بیان مردم سیاه را با صدایی پایین در عکاسی بی‌صدا طنین‌انداز می‌کند (کمپ، ۲۰۱۷، ۲۴-۲۵ و ۳۴-۳۵ و ۴۵) (منابع تصاویر: عکس سمت راست: theguardian.com و عکس سمت چپ: کمپ، ۲۰۱۷، ۲۵).

1. Janet Mendelsohn
2. Varna Road
3. quiet

۴-۱. نمایه‌های صوتی در عکس‌های شهری

در عکس‌های داخلی و خانگی^۱، وجود پنجره‌های دوجداره یا پرده‌های ضخیم در پس‌زمینه، نرخ جمعیتی خانواده در متن عکس با توجه به گشایش و وسعت فضای داخلی ثبت‌شده در آن (تنگی فضا با نرخ جمعیتی بالاتر، نمایشی از برخوردهای روزانه بیشتر اعضای خانواده، برخوردهای عاطفی و تعارض‌های فیزیکی بالاتر، و در نتیجه، میزان آلودگی صوتی افزون‌تر خواهد بود)، چگونگی حضور اشیاء و چینش داخلی که می‌تواند بر جذب یا عدم جذب آلودگی‌های صوتی پیرامون اثرگذار باشد، حالت‌های فضای داخلی خانه (باز بودن پنجره یا در خانه رو به ساختمان‌های اطراف (تصویر شماره ۳ و ۴)، خیابان و بزرگراه، پارک، و فضای سبز) هر یک شکل متفاوتی از بافت صدایی ثبت‌شده در عکس‌های مربوط به فضاهای داخلی خانه‌های مسکونی را نشان می‌دهند. به این ترتیب، عکس‌هایی که فضاهای داخلی تنگ و انباشته، پنجره‌های معمولی و بدون عایق‌بندی صوتی و مشرف به فضاها، کوچه‌ها، و بافت‌های تودرتو و فشرده شهری را نمایش می‌دهند، از مرزبندی طبقاتی صاحبان آن‌ها در یک زیست‌بوم شهری فقیرنشین پرده برمی‌دارند که در نتیجه آن، (بر پایه تحلیل تامپسن از ارتباط فضای داخلی با سطح تعامل اجتماعی افراد)، نرخ برون‌گرایی رفتاری (به واسطه سطح رویارویی بیشتر فرد با دیگران، چه به صورت فیزیکی و چه از طریق نمایه‌های صوتی سروصداها) افزایش می‌یابد و هم‌زمان، به دلیل اختلال‌هایی که ممکن است در سطح شنوایی افراد وجود داشته باشد، پیامدهای روانی منفی آن نیز بیشتر خواهد شد که در بستر عکس، خود را به صورت انواع هیجان‌های مثبت و منفی عرضه می‌دارد. در پژوهش‌هایی که در سال ۱۹۹۱ در مورد سروصدا در فضای شهرنشینی انگلستان انجام شد، اثبات شد که از میان همه آلودگی‌های صوتی محیطی، سروصدای همسایه‌ها، بیشترین اعتراض را در شنوندگان آن‌ها ایجاد می‌کند (لالیه، ۲۰۱۰، ۵۳) و همین امر، پیامدهای منفی روانی‌ای برای آن‌ها دارد.

تصویر ۳. سمت راست: محله اسلام‌آباد کرج (از مجموعه جغرافیای اجتماعی کرج)، حامد یغمایان، ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸؛ سمت چپ: محله مهرشهر کرج، عکاس ناشناس، اوایل دهه ۱۳۹۰

المان‌های بصری عکس‌هایی که بافت‌های شهری و محله‌های مسکونی را نمایش می‌دهند، نمایه‌های صوتی صداها و سکوت‌ها در محیط زیسته هم هستند. در تصویر سمت چپ، بافت فرسوده، آلودگی بصری، فضاهای کوچک و تنگ رفت‌وآمد شهری، و نیز خانه‌های جمع‌وجور و درهم‌تیدگی بی‌قواره‌ی کوچه و سازه‌ها که نمایشگر یکی از محله‌های قدیمی و فرسوده‌ی شهر کرج است، آلودگی صوتی بسیار بیشتری را در مقایسه با تصویر سمت راست، که نمایی از مهرشهر کرج است و به‌لحاظ بصری، با فضای سبز و خانه‌های مدرن و پیاده‌روهای باز و وسیع‌تر و به‌طورکلی، ساختار قاعده‌مندتر نقشه‌ی شهری همراه است، به بیننده عرضه می‌کند (منابع تصاویر: سمت راست: photographicpractice.ir و سمت چپ: blog.ihome.ir)

تصویر ۴. یکی از مناطق جنوب شهر تهران، عکاس ناشناس، اوایل دهه ۱۳۹۰
منبع: روزنامه همشهری

یکی از منظره‌های عادی در بسیاری از محله‌های شهری — به‌ویژه در مناطق به‌اصطلاح پایین‌شهری و نیز روستایی — روبه‌رو شدن با پنجره‌ها و درهای باز به‌سمت کوچه و خیابان و محل عبور و مرور عمومی افراد و وسایل نقلیه است که از منظر شنیداری، حریم کم‌صدا یا فاقد صداهای محیطی در اندرونی خانه را از بین برده و آن را با آلودگی‌های شنیداری بیرون از خانه پیوند می‌دهد. به‌این‌ترتیب، همان‌گونه که تامپسن در مبحث حریم شنوایی استدلال می‌کند، می‌توان چنین تحلیل کرد که به‌دلیل ضعف در وجود حریم شنیداری در مناطقی از فضاهای اجتماعی شهری (مانند عکس بالا)، سطح تعاملات اجتماعی و برون‌گرایی رفتاری و در نتیجه، رفتارهای پرتش و خشن‌تری را در افراد ساکن در این محله‌های شهری می‌توان مشاهده کرد.

در عکس‌های اجتماعی شهری (در فضاهای عمومی و خارجی)، به‌ویژه در کلان‌شهرهای ایران و با توجه به آلودگی‌های بصری فراوانی که بسیاری از آن‌ها، خود منابع مهمی برای ایجاد و تأثیر آلودگی‌های صوتی بر شهروندان هستند (که نمودهای آن را می‌توان در بستر عکس‌هایی که در خیابان‌ها و فضاهای عمومی گرفته می‌شوند، با مطالعه ساخت‌وسازهای بی‌رویه و فاقد وجهت در طراحی و مهندسی، طراحی شهری ناکارآمد مانند وجود اتوبان‌ها، بزرگراه‌ها، و چهارراه‌ها با ترافیک متراکم، بلندگوهای نصب‌شده فراوان در میدان‌ها، خیابان‌ها و مراکز اصلی شهری که در راهپیمایی‌ها، نمایش‌های آیینی و مذهبی، و مراسمی چون نماز جمعه به‌کار می‌روند، متکدیان، دست‌فروشان، گاری‌چیان، و میوه و سبزی‌فروشان دوره‌گرد، و صداهایی که تولید می‌کنند، مشاهده کرد)، در عمل، می‌توان پتانسیل گسترده‌نرفته در تولید آلودگی‌های صوتی شهری را به‌راحتی مطالعه کرد. به‌طور طبیعی، نرخ آلودگی در فضاهای مرفه‌نشین، نسبت به مناطق به‌اصطلاح پایین‌شهری، به‌میزان چشمگیری در تصاویر و عکس‌ها کمتر می‌شود و سرانجام، تداوم در رویارویی و در معرض این آلودگی‌ها بودن، به‌صورت حالت‌های عصبی و عصبانیت بیشتر افراد در مناطق آلوده‌تر، نزاع‌های خیابانی بیشتر، حالت‌های خاص انقباضی در چهره — که به‌صورت افسردگی و اندوه و اضطراب، در برخی عکس‌های اجتماعی خیابانی ثبت و ضبط شده است — نمود پیدا می‌کند.

۲-۴. انگاره‌های نمادین صوتی در عکس

بسیاری از عکس‌های شهری را با عبارت‌هایی چون شلوغ، درهم‌وبرهم، آلوده، یا آرام، خلوت، شاعرانه، و... توصیف می‌کنیم. به بیان روشن‌تر، وجوه استعاری ادراک شنوایی را در بستر عکس جست‌وجو می‌کنیم. سروصدا و سکوت، به مثابه مفاهیمی اجتماعی تفسیر می‌شوند، آن‌گاه که معنای آن‌ها را در کالبد زیست هرروزه قرار دهیم و در عکس‌ها مشاهده کنیم. سکوت، نوعی ممانعت درونی شده پویایی اجتماعی است و رفتارهای پس‌از آن؛ و نیز اهلی یا محدود کردن یک وجه اجتماعی است تا به وسیله آن، در برابر سروصدا که شاخصی برای حرکت و رشد است، سکوت را همچون وجهی خصوصی برای یک فضای خاص اجتماعی مدنظر قرار دهیم (لاپله، ۲۰۱۰، ۴۷).

افزون‌براین، می‌توان عمق تاریخی یک دوره و بافتار فرهنگی و زیسته را در بستر یک عکس (از طریق ابزار صوتی، فضای محیطی، و وابستگی‌های نمادین آن با صداها از طریق عناصر، اشیاء، و رفتارهای تعاملی انسانی که تولیدکننده صوت‌های عام یا خاص است)، مشاهده کرد. عکس‌های اجتماعی کلان‌شهرهای ایران را می‌توان «عکس‌های پرسروصدا» نامید. نشانه‌های چنین تفسیری را در دلالت‌های موجود در بسیاری از عکس‌هایی می‌یابیم که از محیط‌های عمومی بازارها، خیابان‌ها، و محله‌های شهری گرفته می‌شوند. بسیاری از عکس‌های خیابانی در شهرها، نمایانگر خشونت‌ها، نزاع‌ها، و برخوردهای افراد در تعاملات اجتماعی شان هستند؛ آلودگی ترافیکی در خیابان‌های تنگ و باریک شهری بیداد می‌کند؛ فقدان اصول زیبایی‌شناختی بصری طراحی محیطی در شهرها، شکل فضای شهری را در بیشتر مناطق، مانند شهرهای چنددهه سال پیش کشورهای اروپایی و غربی کرده است^۱. حتی در حافظه یک شهروند ایرانی، تصویری از یک روز عادی در فضای شهری، با سروصدای غیرمتعارف و شلوغی‌های فاقد وجاهت از منظر شهری همراه است که به‌سادگی در لابلای عکس‌های اجتماعی قابل مطالعه است (تصویر شماره ۵).

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۵۰

دوره ۱۴، شماره ۳

پاییز ۱۴۰۰

پیاپی ۵۵

۱. حتی در حوزه طراحی و زیباسازی شهری، از کشورهای حاشیه خلیج فارس نیز (به دلیل طراحی نامطلوب و سهل‌انگاری و بی‌توجهی به قواره فضاهای سبز و پارک‌ها، ساختمان‌ها، خیابان‌ها، و اتوبان‌ها در شهرسازی‌مان) انگار که دهه‌ها فاصله گرفته و پس‌رفت کرده‌ایم!

نمایه‌های صوتی در عکس‌های توپوگرافیک کلان‌شهرهای ایران (که طبعاً بر پایه تعاریف عکس توپوگرافی، باید به مقوله جاسازی سازه‌های شهری و نه حضور انسان در فضای عکس توجه داشته باشد)، به صورت استعاری و مجازی، تداعی‌گر بستر شلوغ، تُنگ و تنگ فضاها و گذرگاه‌های شهری است. نمایه‌های صوتی را می‌توان بر پایه زندگی زیسته مخاطبان عکس‌ها در بستر شهری، و نیز نمایه‌های تجسمی درون بافت عکس (زدیف مغازه‌ها، خیابان، و پیاده‌رو کم‌عرض، عدم زیباسازی منظر شهری، و...) که ناظر بر تکرار خاطرات و تخیل مخاطب است، مطالعه کرد (منبع تصویر: آرشبو شخصی هنرمند).

تصویر ۵. خیابان ولیعصر تهران، از مجموعه «جنوب تا شمال»، آرین سرلک. ۱۳۹۹

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۵۱

تحلیل اجتماعی-فرهنگی
عکس‌های شهری ...

افزون‌براین، صداها می‌توانند تاحدودی از هویت‌های خودی و غیرخودی در فضاهای عمومی پرده بردارند. اینکه حضور چه کسانی در چه فضایی در عکس‌ها ثبت می‌شود، تداعی‌گر صداهایی هم هست که آن‌ها به صورت عادی شده و آشنا، یا ناآشنا و غریب، با آن روبه‌رو می‌شوند؛ به‌عنوان مثال، تفاوت معناداری میان عکس‌های جهانگردهای خارجی با عکس پیرزنی اصفهانی در فضای مسجد شاه اصفهان وجود دارد. اینکه در لحظه عکس‌برداری، جهانگرد چه چیزی را می‌شنود و پیرزن چه چیزی را؟ و اینکه این رفتار غیرخودی و خودی، در سطح عکس به‌گونه‌ای متفاوت با یکدیگر نمایان می‌شود. برخی از رفتارهایی که به یک فرهنگ یا خرده‌فرهنگ خاص مربوط نمی‌شوند، می‌تواند از این مسئله پرده بردارند که افراد در برابر دوربین، با حاشیه‌های صوتی محیط پیرامون خود تاجه‌حد ارتباط برقرار کرده‌اند. البته عوامل بسیار دیگری نیز در این احساس آشنایی یا غریبگی در محیط نقش دارند، اما صوت‌ها و صداها می‌توانند در برابری رفتارهای تعاملی و فیزیکی نقش تأثیرگذاری داشته باشند؛ همان‌گونه که کالین ریپلی^۱ گفته است: «ویژگی‌های یک فضا بر چگونگی ادراک صوت، و تأثیر صوت بر چگونگی ادراک ما از فضا، اثر می‌گذارد» (پیستریک و ایسنارت، ۲۰۱۳، ۵۰۴).

۱. Colin Ripley: استادتمام گروه معماری دانشگاه رایرسون کانادا است.

احساس ناآشنایی، هیجان، شگفتی، اضطراب، و گمشدگی ای که در پس لبخندهای جهانگردها و افراد خارجی در فضاهای عمومی و شلوغ شهری در عکس‌ها ثبت می‌شوند، در کنار رفتارهای روزمره و حاکی از در جریان بودن زندگی افراد بومی، چنین تفاوتی را در معنای درک متفاوت حاشیه‌های صوتی محیط آشکار می‌کند. این امر را می‌توان در برخورد ناگهانی دو نفر که زبان مشترکی دارند و به‌گونه‌ای اتفاقی در مکانی شلوغ در فضایی بیگانه، با یکدیگر روبه‌رو شده‌اند، به‌خوبی مشاهده کرد: نوعی آشنابنداری ناگهانی در فضای ناآشنا، به‌سبب روبه‌رو شدن با زبان (و در نتیجه، صوتی آشنا و روزمره) که میان آن‌دو شکل می‌گیرد و احساس آرامش و آسودگی خاطر مقطعی در آن، بیانگر اهمیت تأثیر صداهای محیطی بر تعامل افراد در اجتماع‌های انسانی و جوامع گوناگون است. صوت‌ها، جزء بنیادینی از ویژگی‌های عاطفی و زیبایی‌شناختی یک مکان هستند و تأثیر عمیقی بر چگونگی تجربه آن به‌لحاظ احساسی دارند. افزون‌براین، صدا می‌تواند یک مکان را «متعلق به ما» کند (پیستریک و ایسنارت، ۲۰۱۳، ۵۰۴).

بحث و نتیجه‌گیری

سکوتی که هر عکس، بیننده خود را به آن دعوت می‌کند، نه به معنای تهی بودن از صدا، بلکه دارای کنش‌های فراگیرِ تداعی‌های شنیداری، و به‌نوعی، یک سکوتِ فعال است؛ به‌این‌معنا که عکس‌ها بر پایه محتوای استنادی خود (به‌ویژه آن‌ها که با بافتِ زندگی روزانه مردم ارتباط دارند)، بیننده را وادار می‌کنند که هم‌زمان با دیدن عکس، به محتوای ثبت حسی آن - که به‌صورت نمایه‌های صوتی در لایه‌های ضمنی آن وجود دارد - نیز توجه کند. نمایه‌های صوتی، به‌گونه‌ای استعاری و مجازی در بافتار تجسمی عکس حاضر است و موجب بازآوریِ خاطره و خیال و کارکرد حافظه در مخاطب خود می‌شود. این شکل از ادراک - که نه تنها بر نیروی دیداری، بلکه بر کیفیت‌های مجازی شنیداری در متن عکس مبتنی است - فهم عمیق‌تری را شکل می‌بخشد. بسیاری از عکس‌های شهری که زندگی و تعامل روزمره افراد را در سطح شهر ثبت می‌کنند، این‌گونه هستند. نمایه‌های صوتی به‌صورت اشیاء و عناصری در بستر عکس (مانند ازدحام‌های دیداری در قاب، حالت‌های

بدنی افراد، بافت معماری محل سکونت، و...)، و نیز انگاره‌های شنیداری نمادین موجود در بستر عکس (فضاها، محیط‌ها، رفتارها، تعاملات، اشیاء خاص، و هرآنچه موجب تداعی ادراک شنیداری در زندگی گذشته فرد شود)، موجب می‌شوند که ادراک دیداری که در لایه ظاهری و سطحی عکس فعال است و عمل مکانیکی عکس برداری و ثبت لحظه را نشانه می‌رود با ادراک شنوایی حاضر در لایه‌های عمیق‌تر آن، که ناظر بر ثبت حسی یک موقعیت یا فضای خاص زندگی در گذشته است، تداخل کند، ترکیب شود، و تحلیل آشکارتری از متن تاریخی عکس را برای ناظر خود آشکار کند. تاریخ‌نگار اجتماعی حواس، تداعی‌های فرهنگی ادراک شنیداری را در مقوله‌های جمعیتی مشخص، بازخوانی و در اسناد تاریخی زندگی روزانه، تفسیر می‌کند. این نمایه‌های صوتی که بار عاطفی و احساسی مردمان گذشته را در خود حفظ کرده‌اند، می‌توانند هنگام تفسیر اسناد تاریخی، تحلیل و بازخوانی شوند. سرانجام، در عکس‌های شهری، صدا و نیروی شنیداری به صورت مجازی، موقعیت‌هایی را تداعی می‌کنند که ویژه بیننده خاصی است که آن‌ها را درک و زندگی کرده است. چنین فهمی در برابر عکس، آن را دارای معنای ویژه و متمایز از تحلیل شکل و ساختار آن (به‌تنهایی) کرده و عملکرد ادراک شنیداری را در رویارویی با سند تاریخ اجتماعی، به‌عنوان یک بازوی تفسیری مهم برای فهم عکس، مطرح می‌کند.

منابع

- بارت، رولان (۱۳۸۴). اتاق روشن اندیشه‌هایی درباره عکاسی (مترجم: نیلوفر معترف). تهران: نشر چشمه.
- اسمیت، مارک ام. (۱۳۹۴). تاریخ اجتماعی حواس. در: تاریخ اجتماعی، دانش، روش، آموزش (مترجمان: ابراهیم موسی پور بشلی و محمدابراهیم باسط). تهران: انتشارات سمت.
- سلطانیان، ستار؛ و نری موسی، زهرا (۱۳۹۴). تحلیل و ارزیابی آلودگی صوتی شهر امیدیه در سال ۹۴. تحقیقات سلامت در جامعه، ۱(۴)، ۲۰-۱۲.
- غفاری جباری، شهلا؛ غفاری جباری، شیوا؛ و صالح، الهام (۱۳۹۳). تأثیر طراحی آکوستیکی در تأمین آسایش صوتی در آپارتمان های مسکونی شهر تهران. فصلنامه معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۷(۱۳)، ۵۹-۶۶.
- فربرن، مایلز (۱۳۹۴). تاریخ اجتماعی مسائل راهبردها و روش‌ها. در: تاریخ اجتماعی، دانش، روش، آموزش (مترجمان: ابراهیم موسی پور بشلی و محمد ابراهیم باسط). تهران: سمت.
- کوکا، یورگن (۱۳۹۴). تاریخ اجتماعی امروز خسران‌ها دستاوردها فرصت‌ها. در کتاب: تاریخ اجتماعی، دانش، روش، آموزش (مترجمان: ابراهیم موسی پور بشلی و محمدابراهیم باسط). تهران: سمت.
- شعاع، صدیقه؛ نیازی، محسن (۱۳۹۵). فرا تحلیلی بر ارتباط سرمایه فرهنگی و مدیریت بدن. فصلنامه‌ی تحقیقات فرهنگی ایران. ۹ (۱)، ۶۱-۸۱.
- Bullot, N.J. & Égré, P. (2010). Editorial: Objects and Sound Perception. *Rev.Phil.Psych.* 1, 5-17. doi:10.1007/s13164-009-0006-3
- Campt, T., M. (2017). *Listening to images*. Durham and London: Duke university Press.
- Doornbusch. P. (2006). Presence and Sound; Identifying Sonic Means to "Be there". In: *Conference: Conscious Reframed* (Vol. 1). Beijing, China: Red Gate Gallery.
- Edwards, E. (2005) Photographs and the sound of history. *Visual Anthropology Review*, 21(1-2), 27-46. doi:10.1525/VAR.2005.21.1-2.27
- Fuselier, G. D. (1999). Placing the Stockholm Syndrome in Perspective. In: *FBI Law Enforcement Bulletin*. United States.
- Halliday, S. (2013). *Sonic Modernity, Representing Sound in Literature, Culture and the Arts*. Edinburgh University Press.
- Hendy, D. (2013). *Noise, A Human History of Sound and Listening*. London: Profile Books LTD.
- Howes, D. (2005). *Empire of the senses: the sensual culture reader*. New York: Berg.

- Hunashal, R. B. & Patil, Y. B. (2012). Assessment of noise pollution indices in city of Kolhapour, India. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 37, 448-457. doi:10.1016/j.sbspro.2012.03.310
- Jordan, P. (2019). Historic Approaches to Sonic Encounter at the Berlin Wall Memorial. *Acoustics journal of acoustics science and engineering*, 1, 517- 537. doi:10.3390/acoustics1030029
- Kahn, D. (1999). *Noise Water Meat, A History of Sound in the Arts*. London: The MIT Press.
- Kane, B. (2015). Sound studies without auditory culture: a critique of the ontological turn. *Sound Studies*, 1(1), 2-21. doi:10.1080/20551940.2015.1079063
- LaBelle, B., (2010). *Acoustic Territories: Sound Culture and Everyday Life*. New York and London: Continuum Books.
- Olayinka, O. S. (2012). Environmental noise pollution in Ilorin Metropolis, Nigeria. *Nature Environment and Pollution Technology*, 11(4), 553-567.
- Pistrick, E., Isnart, C. (2013). Landscapes, soundscapes, mindscapes: introduction. *Etnográfica*, 17(3), 503-513. doi:10.4000/etnografica.3213
- Street, S. (2015). *The Memory of Sound, Preserving the Sonic Past*. New York: Routledge,
- Street, S. (2019). *The Sound inside the Silence, Travels in the Sonic Imagination*. UK: Palgrave Macmillan.
- Sykes, I. (2015). *Society, Culture and the Auditory Imagination in Modern France, The Humanity of Hearing*. UK: Malgrave Macmillan.
- Tanaka, A. (2011). The Sound of Photographic Image. *Ai & Society* 27(2). doi:10.1007/s00146-011-0347-1
- Thompson, M. (2017). *Beyond Unwanted Sound, Noise Affect and Aesthetic Moralism*. New York: Bloomsbury Publishing.
- Publication's office of the European Union (2016). Science for Environment Policy: Links between noise and air pollution and socioeconomic status (Vol. 13). Publication's office of the European Union, Belgium: Author. doi: 10.2779/200217
- Woolf, D., R. (1986). Speech, Text, and Time: The Sense of Hearing and the Sense of the Past in Renaissance England. *Albion*, 18(2), 159. doi:10.2307/4050313
- Yost, A., W. (2015). Psychoacoustics: A Brief Historical Overview. *Acoustics Today*, 11(3), 46-53.